Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”

ЗВІТ

про виконання науково-дослідної роботи за темою:

“РЕФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ”

(номер державної реєстрації 0109U006782)

Науковий керівник науково-дослідної роботи
професор, д.е.н. І. О. Школьник

Суми

2014

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ»

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. ректора ДВНЗ «УАБС НБУ»

професор, д.е.н. Козьменко С.М.

_____

«25» грудня 2014 р.

ЗВІТ

про виконання науково-дослідної роботи за темою:

«РЕФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ»

(номер державної реєстрації 0109U006782)

Науковий керівник
науково-дослідної роботи:

_____ проф. І. О. Школьник

«25» грудня 2014 р.

СУМИ – 2014

РЕФЕРАТ

Реформування фінансової системи України в умовах євроінтеграційних процесів [Текст] : звіт про НДР / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України» ; керівн. Школьник І. О.; викон.: Дейнека О.В., Васильєва Т.В. [та ін.]. Суми, 2014. – 565 с.

Звіт про науково-дослідну роботу містить: 9 розділів, 565 сторінок, 93 таблиці, 83 рисунки, перелік посилань із 450 джерел, 1 додаток.

Об'єкт дослідження – механізм функціонування та розвитку фінансової системи України в умовах євроінтеграції.

Мета роботи - дослідження та оцінка впливу євроінтеграційних процесів на функціонування та розвиток фінансової системи України.

У дослідженні проведено обґрунтування основних напрямів забезпечення ефективності функціонування фінансової системи України в умовах євроінтеграції та здійснено оцінку впливу інтеграційних процесів на показники розвитку сфер та ланок вітчизняної фінансової системи.

Даний проміжний звіт про наукове дослідження включає розкриття наступних складових загального змісту науково-дослідної роботи:

– дослідження особливостей функціонування фінансової системи в умовах нестабільного економічного розвитку;

– обґрунтування теоретико-методичного підходу до визначення ефективності фінансового ринку України з використанням фрактальної гіпотези;

– удосконалення методологічних підходів до оцінки ліквідності ринку похідних фінансових інструментів;

– визначення та обґрунтування основних напрямків вдосконалення розвитку банківської системи України на шляху інтеграції у світовий фінансовий простір;

– удосконалення методики оцінювання інвестиційної привабливості банку при злиттях та поглинаннях;

– визначення заходів щодо протидії схемному страхуванню в Україні на шляху реалізації європейського вектору розвитку;

– дослідження розвитку економіко-математичного забезпечення оцінювання життєздатності та ефективності вітчизняних страхових компаній в умовах євроінтеграції;

– обґрунтування науково-методичних засад функціонування соціальної сфери на сучасному етапі соціально-економічного розвитку України;

– визначення основних організаційно-економічних підходів щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Ключові слова: фінансова система, фінансовий ринок, похідні фінансові інструменти, міжбюджетні відносини, банківська система, страховий ринок, фінансово-економічна безпека.

ЗМІСТ

ВСТУП..... 9

РОЗДІЛ 1 ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ..... 14

1.1 Забезпечення фінансової стабільності економіки у контексті євроінтеграційного напрямку розвитку держави..... 14

1.2 Визначення детермінант спреду доходності державних облігацій в Україні та країнах-нових членах ЄС..... 20

1.3 Загальні питання організації бюджетного процесу України в контексті Європейської інтеграції..... 37

1.4 Теоретико-методологічні засади формування бюджетної політики в умовах Євроінтеграційних процесів..... 47

1.5 Інтегральна оцінка соціально-економічного розвитку муніципалітетів країн - членів європейського союзу..... 58

1.6 Реформування системи фінансового нагляду в Україні у контексті забезпечення стійкості фінансової системи..... 66

1.7 Обґрунтування доцільності організації систем фінансового контролінгу на підприємствах України..... 83

Перелік посилань до розділу 1..... 93

РОЗДІЛ 2 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ З ВИКОРИСТАННЯМ ФРАКТАЛЬНОЇ ГІПОТЕЗИ..... 98

2.1 Теоретичні засади визначення ефективності фінансових ринків..... 98

2.2 Індикатори ефективності фінансових ринків у контексті зміни концепції їх функціонування..... 107

2.3 Прикладні аспекти розрахунку показника Херста як індикатора ефективності фінансового ринку..... 112

2.4 Необхідність та напрями підвищення ефективності фінансового ринку України..... 121

Перелік посилань до розділу 2..... 127

РОЗДІЛ 3 РИНОК ПФІ І ЙОГО ЛІКВІДНІСТЬ: МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ..... 132

3.1 Сутність та роль ліквідності ринку похідних фінансових інструментів..... 132

3.2 Основні індикатори ліквідності ринку похідних фінансових інструментів..... 142

3.3 Методологічні підходи до оцінки ліквідності ринку ПФІ..... 174

3.4 Науково-методичні засади розвитку державного регулювання ринку похідних фінансових інструментів..... 19(
Перелік посилань до розділу 3..... 20
РОЗДІЛ 4 ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ІНТЕГРАЦІЇ У СВІТОВИЙ ФІНАНСОВИЙ ПРОСТІР..... 21
4.1 Оцінка ефективності валютної політики НБУ та обґрунтування заходи щодо підвищення її результативності з точки зору забезпечення фінансової стабільності економіки та попередження валютної кризи..... 21
4.2 Оцінювання обсягу та рівня прояву репутаційного капіталу банків..... 22
4.3 Вдосконалення вимог до формування консерваційного та контрциклічного буферів банківського капіталу..... 24
4.4 Удосконалення стратегії розвитку банківської системи України за допомогою адаптації міжнародних стандартів КСВ..... 26
4.5 Особливості реалізації фондом гарантування вкладів фізичних осіб законодавчо визначених функцій..... 27
4.6 Розвиток науково-методичних засад діяльності інвестиційних банків в Україні..... 29
Перелік посилань до розділу 4..... 31
РОЗДІЛ 5 ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ БАНКУ ТА МЕТОДИКА ЇЇ ОЦІНЮВАННЯ ПРИ ЗЛИТТЯХ ТА ПОГЛИНАННЯХ..... 32
5.1 Інвестиційна привабливість як інтегральна характеристика об'єкта угоди злиття та поглинання..... 32
5.2 Фактори, що визначають інвестиційну привабливість банку до злиття та поглинання..... 32
5.3 Модель оцінювання інвестиційної привабливості банку при злиттях та поглинаннях..... 34(
Перелік посилань до розділу 5..... 35
РОЗДІЛ 6 ПРОТИДІЯ СХЕМНОМУ СТРАХУВАННЮ В УКРАЇНІ НА ШЛЯХУ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВЕКТОРУ РОЗВИТКУ..... 35
6.1 Розвиток страхового ринку України в умовах глобальної євроінтеграції..... 35
6.2 Особливості схемного страхування та форми його прояву в Україні..... 36(
6.3 Оцінювання ризику використання послуг страхової компанії в схемних операціях..... 37

6.4	Державне регулювання страхового ринку в умовах інтеграції.....	391
	Перелік посилань до розділу 6.....	400
РОЗДІЛ 7	РОЗВИТОК ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНЮВАННЯ ЖИТТЄЗДАТНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	405
7.1	Комплексна оцінка рівня фінансової безпеки страхової компанії.....	405
7.2	Комплексне динамічне оцінювання діяльності страхової компанії.....	413
7.3	Нейромережний метод динамічного аналізу діяльності страхової компанії.....	419
7.4	Оцінка ефективності страхових компаній.....	425
7.5	Комплексне оцінювання рівня життєздатності страхової компанії.....	438
7.6	Напрямки застосування кібернетичної моделі VSM при формуванні концепції розвитку страхової системи України.....	444
	Перелік посилань до розділу 7.....	453
РОЗДІЛ 8	НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	458
8.1	Теоретичні аспекти функціонування соціальної сфери в сучасних економічних умовах.....	458
8.2	Типологія моделей фінансування розвитку соціальної сфери.....	469
8.3	Аналіз та моделювання фінансового забезпечення соціальної сфери в Україні.....	479
8.4	Можливості адаптації соціального страхування до сучасних економічних реалій.....	494
	Перелік посилань до розділу 8.....	506
РОЗДІЛ 9	ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	509
9.1	Економічна безпека підприємств як складова українського бізнесу в умовах евроінтеграційних процесів.....	509
9.2	Сутність, види та необхідність фінансово-економічної безпеки підприємства в сучасних умовах.....	52[illegible]
9.3	Фінансово-економічні інтереси та фінансово-економічні загрози підприємства.....	53[illegible]

9.4 Механізм забезпечення управління фінансово-економічною безпекою підприємства..... 538
Перелік посилань до розділу 9..... 547
ВИСНОВКИ..... 553
ДОДАТКИ..... 562

ВСТУП

Реалізація євроінтеграційних намірів України з одночасним подоланням наслідків фінансової та політичної кризи, які проявляються в національній економіці, є одним із пріоритетних положень державної фінансової політики спрямованої на вирішення подвійного завдання, що вимагає реформування всієї фінансової системи. Інтеграційні процеси можливі лише за умови, якщо фінансові системи окремих країн побудовані на однакових засадах і функціонують на єдиних принципах. Тому без проведеної в Україні фінансової реструктуризації процес її інтеграції у світовий фінансовий простір буде неможливий. Проблема інтеграції України у світовий фінансовий простір є багатоплановою і передбачає вирішення такого основного завдання як трансформація національної фінансової системи. Всі складові вітчизняної фінансової системи: фінанси підприємств, податкова та бюджетна системи, банки та небанківські фінансові інституції, – мають реально функціонувати на ринкових засадах і в цілому уніфікованими з міжнародними вимогами. Існуючи особливості функціонування вітчизняної фінансової системи не повинні суперечити функціонуванню міжнародної фінансової системи і не стримувати інтеграційних процесів.

В умовах реформування фінансових ринків різних країн світу у відповідь на подолання наслідків світової фінансової кризи активізується процес переосмислення теоретичних концепцій, що пояснюють поведінку цих ринків та дозволяють робити висновки про їх ефективність. Важливе місце в цьому процесі займає фрактальна гіпотеза ринку, що є альтернативою традиційній гіпотезі ефективного ринку. Разом з тим, використання ключових категорій цієї гіпотези: персистентність ринку, шум ряду, фрактальність, а також показників, які свідчать про стан ефективність ринку: показник Херста, фрактальна розмірність, є важливим засобом для формування нової нелінійної методики моделювання поведінки ринку під час кризи і розробки прогнозів виникнення

криз на ньому в майбутньому. Результати застосування методики мають теоретичну і прикладну цінність як з позиції своєчасної ідентифікації та попередження кризових явищ на фінансових ринках його регуляторами, так і з позиції розробки торгових стратегій, що враховують фактор невизначеності, його учасниками.

Ключовою передумовою ефективної реалізації процесу інтеграції вітчизняного фондового ринку у світову економіку і міжнародні валютно-фінансові відносин є поширення в Україні світового досвіду використання похідних фінансових інструментів. Розвинутий ринок похідних фінансових інструментів є механізмом, який дозволяє результативніше використовувати ринкову інформацію за базисними інструментами, управляти ризиками, що сприяє ефективному розподілу капіталу, знижувати транзакційні витрати та є невід'ємною умовою побудови розвинутого фондового ринку країни. Найбільш важливою характеристикою ринку похідних фінансових інструментів є рівень його ліквідності. Належна ліквідність має вирішальне значення для його нормального функціонування, дозволяє активізувати діяльність як на ринку похідних фінансових інструментів, так і ринку цінних паперів. Існуюча на сучасному етапі проблема недосконалості інструментарію оцінки ліквідності ринку похідних фінансових інструментів потребує нагального вирішення.

З набуттям Україною статусу асоційованого члена Європейського Союзу, євроінтеграційні процеси стають невід'ємною ознакою та напрямком розвитку банківського сектору. Відкриття кордонів сприятиме вдосконаленню міжбанківської конкуренції та збільшенню притоку європейських капіталів. Для підтримки конкурентоспроможності українські банки потребують значної докіпаталізації. У зв'язку цим актуальність дослідження процесів злиттів та поглинань є незаперечною, оскільки це один з поширених способів підвищення капіталізації банківської системи.

Основним вектором розвитку банківської системи на найближчі роки має стати її інвестиційне спрямування, оскільки банк, враховуючи нерозвиненість

фінансового ринку України, єдиний реальний посередник на ринку інвестиційних капіталів.

Слід зазначити, що достатність ресурсної бази банку та рівень його капіталізації є одними із найголовніших передумов ефективної роботи банку, джерелом здійснення активних операцій, запорукою його фінансової стійкості та надійності. Базельським комітетом з банківського нагляду, а також Національним банком України сформовано ряд нормативних вимог до адекватності банківського капіталу. Враховуючи руйнівні наслідки локальних та системних банківських криз, виникає об'єктивна потреба не лише у корегуванні існуючих вимог до адекватності банківського капіталу, а й у перегляді концептуальних засад та практичних механізмів управління нею на рівні як окремих банків, так і банківської системи в цілому

Конкуренція в банківському секторі висуває жорсткі вимоги до банків щодо організації фінансових відносин зі стейкхолдерами. Відсутність ефективних підходів з боку банків до організації зазначених відносин може негативно відобразитись на фінансових результатах їх діяльності. Серед підходів, які можуть бути використані банками для вирішення цієї проблеми, особливої актуальності набуває концепція корпоративної соціальної відповідальності. Корпоративна соціальна відповідальність може виступати комплексним інструментом оптимізації грошових потоків, структури та строків залучення пасивів і розміщення активів банку тощо.

Важливість інтеграції вітчизняної економіки в європейський та світовий фінансовий простір обумовлює вирішення такої ключової проблеми як забезпечення належного рівня розвитку та успішного функціонування страхового ринку в Україні. Роль і місце страхування залишаються дуже незначними та не відповідають тим завданням, які стоять перед нашою державою в сучасних умовах євроінтеграційних процесів. Важливого значення набуває удосконалення підходів до забезпечення ефективного функціонування та розвитку страхової діяльності, а також її трансформації до європейського зразка.

В існуючих економічних умовах ефективний розвиток держави можливий не лише за допомогою економічних важелів впливу та управління, але і на основі інвестування в людський капітал шляхом розвитку соціальної сфери. Основною метою соціального розвитку країни є зростання якості життя людей, що включає в себе не тільки рівень споживання матеріальних благ і послуг, але і задоволення духовних потреб, стан здоров'я, тривалість життя, морально-психологічний клімат. Саме в соціальній сфері проявляється сутність соціальної політики держави, реалізується соціальний захист і соціальні права людини. Тому ефективне функціонування соціальної сфери є одним із пріоритетних завдань на сучасному етапі соціально-економічного розвитку.

При обґрунтуванні основних пріоритетів євроінтеграційної політики України слід враховувати характер впливу фінансової глобалізації на національну економіку, що зумовлює розробки виваженого підходу до формування механізму забезпечення управління фінансово-економічною безпекою вітчизняних підприємств.

Проблематика європейської інтеграції знайшла широке висвітлення в економічній літературі. Наукове обґрунтування інтеграційних процесів України наведено у працях таких відомих учених як: О. Білорус, А. Гальчинський, В. Геєць, М. Долішній, Р. Кашпір, С. Кульпінський, Д. Лук'яненко, Н. Мікула, В. Мусієць, Ю. Полунєєв, А. Ревенко, В. Сіденко, В. Сікора, О. Шаров та ін. Вагомий внесок у дослідження євроінтеграційних процесів зробили такі зарубіжні автори як: Е. П. М. Гарденер, К. Дойч, Н. Злоказова, Р. Маккінон, Р. Манделл, А. Мілвард, П. Калліер, П. Кеннен, Г. Фейгін, Я. Флемінг, С. Хоффман, У. Штойберг та ін.

Мета науково-дослідної роботи є дослідження та оцінка впливу євроінтеграційних процесів на функціонування та розвиток фінансової системи України.

Досягнення зазначеної мети передбачає послідовне розв'язання таких завдань:

– дослідити особливості функціонування фінансової системи в умовах нестабільного економічного розвитку;

– обґрунтувати теоретико-методичний підхід до визначення ефективності фінансового ринку України з використанням фрактальної гіпотези;

– удосконалити методологічні підходи до оцінки ліквідності ринку похідних фінансових інструментів;

– визначити та обґрунтувати основні напрямки вдосконалення розвитку банківської системи України на шляху інтеграції у світовий фінансовий простір;

– удосконалити методику оцінювання інвестиційної привабливості банку при злиттях та поглинаннях;

– визначити заходи щодо протидії схемному страхуванню в Україні на шляху реалізації європейського вектору розвитку;

– дослідити розвиток економіко-математичного забезпечення оцінювання життєздатності та ефективності вітчизняних страхових компаній в умовах євроінтеграції;

– обґрунтувати науково-методичні засади функціонування соціальної сфери на сучасному етапі соціально-економічного розвитку України;

– визначити основні організаційно-економічні підходи щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання.